

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Selonteon visiota ja monia siihen liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä pidetään oikeansuuntaisina ja onnistuneesti kuvattuna, vaikka osa kuvauksesta jääkin abstraktille tasolle. Huomionarvoista on, että taloudellisen tilanteen ja siihen vaikuttavien tekijöiden (rakennemuutokset, väestönkehitys yms.) vaikutus koulutuksen kehittämiseen tunnistetaan. Monet esitetyistä tavoitteista ja toimenpiteistä kuitenkin edellyttävät onnistuakseen myös taloudellisia panostuksia, joiden vaikutus ulottuu yksittäisiä budjettikausia pidemmälle.

Laadukas, kaikille saavutettava ja joustava koulutus edellyttää sitä, että koko koulutusjärjestelmässä on mahdollista toteuttaa erilaisia rakenteellisia ratkaisuja, sen sijaan että vahvistetaan "one size fits all" -ajattelua (esimerkiksi toisen asteen koulutuksenjärjestäjien organisoituminen eri puolilla Suomea). Rakenteellisten muutosten ensisijainen lähtökohta tulisi olla monenlaisten oppimistarpeiden tukeminen joustavin ratkaisuin, niin että taloudelliset reunaehdot otetaan huomioon (ei siis päinvastoin, että pelkästään talouden ehdoin tehdään ratkaisuja, joissa yritetään huomioida oppimisen ja oppijan tarpeita). Taloudellinen panostus koulutukseen ja oppimisen tukeen kaikilla kouluasteilla maksaa itsensä yhteiskunnassa takaisin, vaikka tuloa onkin vaikea konkretisoida vuosibudjetteihin.

Semanttisena/käsitteellisenä huomiona: elinikäisestä oppimisesta ei puhuta kuin vapaan sivistystyön kohdalla ja siinäkin maininta lähinnä vain vs-lain siteerauksen vuoksi; jatkuva oppiminen yhdistyy vahvasti työelämään, sen tarpeisiin sen määrittämänä. Jopa vs-osiossa. Olisi kuitenkin kysyttävä, mistä nousevat jatkuvan oppimisen kyvyt ja taidot sekä henkinen pohja (emotionaalinen, motivationaalinen, oppijaminäkuvaan liittyvä ja kasvun ajattelutapaan perustuva)? >> mielenterveysongelmat ovat jatkuvasti lisääntyneet, myös nuorten parissa, psyykkinen vahvuus ja resilienssi saavat paljon voimaa persoonallisen ja sosiaalisen uudistumisen ja kasvun kautta, usko tulevaisuuteen on pohja eteenpäin menolle elämässä, tässä kaikessa elinikäisellä oppimisella on hyvinvointia laajasti edistävä pohja, joka ei supistu jatkuvaan oppimiseen.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Visio/tavoitetila on yleisesti hyvä ja tavoiteltava. Oppijan kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin (psykykinen, fyysinen, sosiaalinen ja taloudellinen) on kiinnitettävä erityistä huomiota ja siihen on panostettava (hyvinvoiva yksilö on oppii), jotta voimme esimerkiksi vähentää pudokkuutta ja keskeyttämiä.

On mahdollistettava joustavia ja monimuotoisia koulutuksen järjestämisen tapoja: vaihtoehtoisia tapoja ei tule nähdä toisiaan poissulkevinä, vaan kokonaisuutta täydentävinä. Jos haluamme varmistaa, että kaikkialla Suomessa riittää koulutusmahdollisuuksia kaikenikäisille ja näissä koulutuksissa ammattitaitoista henkilöstöä, meidän on myös varmistettava, että erilaiset ratkaisut eri puolilla Suomea ovat tulevaisuudessakin mahdollisia (ei niin, että ainoa tapa on kannustaa toisen asteen koulutuksenjärjestäjät yhteen tai pyrkiä itseisarvoisesti vähentämään koulutuksenjärjestäjien määrää, vaikka ikäluokat pienenevätkin). Monipuoliset menetelmät (digitaaliset mahdollisuudet huomioiden) voivat auttaa rakentamaan ratkaisuja, jotka eivät perustu vain kasvukeskuksiin keskittyvään lähiopetustarjontaan.

Erityisen tärkeänä voidaan pitää, että koulutuspoliittiselle selonteolle laaditaan konkreettinen toimeenpanosuunnitelma, jossa on huomioitava mm. riittävät rahoitustarpeet. Rahoituksen ennakoitavuus ja pitkäjänteisyys luovat pohjan asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Pidämme erittäin hyvänä sitä, että varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen rahoituksen painopiste siirtyisi perusrahoitukseen suuntaan.

Pidämme erittäin tärkeänä sitä, että etä- ja verkko-opiskelun taloudellisia järjestämismahdollisuuksia perusopetuksessa kartoitetaan ja lisätään etä- ja verkko-opiskelun mahdollisuuksia niissä yhteyksissä, joissa se tuottaa oppilaalle tasavertaisempaa, laadukkaampaa ja monipuolisempaa opetusta kuin nykyisillä toteutusmalleilla.

Muutostarpeita lainsäädäntöön sekä yhteistyö- ja verkko-opetustarpeita perusopetuksen sulautuvan ja verkko-opetuksen mahdollistamiseksi lähiopetuksen rikastamiseksi sekä tueksi nousee vahvasti esille mm. seuraavissa osa-alueissa:

- harvinaisten kielten opetus (valinnaiset kielet, oma äidinkieli)
- eri uskontojen opetus
- syrjäytymisuhan alla olevat oppilaat, joilla on paljon poissaoloja
- sairaat oppilaat
- lahjakkaat oppilaat, jotka voisivat opiskella jo etupainotteisesti toisen asteen opintoja

muut erityistilanteet.

Lisäksi haluamme kiinnittää lausunnossamme huomiota seuraaviin asioihin:

- Millä toimenpiteillä turvataan koulutetun ja osaavan henkilöstön riittävyys koko Suomessa?
- Kaikissa Suomen päiväkodeissa, neuvoloissa ja peruskouluissa yhteensopivat tietovarannot, -mallit ja -järjestelmät ovat todella iso haaste - ehkä liiankin iso? Voiko yhteensopivuuden tavoitteen haastavuus johtaa myös palvelutarjonnan kaventumiseen: kun haaste on suuri, päädytäänkö tekemään ratkaisuja, jotka heikentävät sovellettavuutta ja joustavuutta erilaisissa tarpeissa?
- Rahallinen tuki tulisi suunnata niille perheille, joissa osallistumattomuus (tutkitusti) johtuu perheen tiukasta rahatilanteesta.
- Opetushenkilöstön osaamisesta huolehtimisen lisäksi on tärkeää varmistaa, että henkilöstön työhyvinvoinnista huolehditaan (vakan, esiopetuksen ja perusopetuksen lisäksi toki kaikilla koulutusasteilla).
- Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää henkilöstöltä monipuolista osaamista ja riittäviä resursseja eri osaamisissa: vankkaa tutkimusperusteista pedagogista, didaktista ja ohjausosaamista mutta myös erityispedagogiikan, tulevaisuus- ja ennakointiosaamisen, digitaalisten ratkaisujen, oppilashuollon yms. osaaminen on turvattava.
- Luvussa mainittiin tyttöjen ja poikien välinen ero koulumenestyksessä (lukutaito ja luonnontieteet ero OECD maiden suurin). Tähän liittyen ei kuitenkaan tuotu mitään konkreettisia toimenpiteitä eron kaventamiseksi.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Selonteossa ei ole pohdittu tai tuotu esille oppivelvollisuuden laajentamisen vaikutuksia toiselle asteelle. Koska oppivelvollisuuden laajentaminen on merkittävä uudistus, tällainen pohdinta olisi mielestämme erittäin tärkeää.

Haluamme kiinnittää huomiota siihen, että toisen asteen koulutuksen saatavuus ja saavutettavuus tulee jatkossakin turvata maan kaikissa osissa. Tätä tukee se, että selonteossa on nostettu esille erittäin hyvä tavoite lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen kurssien/osien yhdistäminen nykyistä joustavammin ja aito yhteistyö yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen välillä - riippumatta siitä toimitaanko saman hallinnollisen organisaation alla vai eri koulutuksenjärjestäjinä.

Luvussa paikoin hämärtyy, mikä kohdennus ja tavoite kohdistuu enemmän ammatilliseen ja mikä lukiokoulutukseen: yhteistyötä on tärkeä vahvistaa ja kehittää, mutta kaikki mikä palvelee onnistuneesti ammatillisella puolella ei välttämättä toimi lukiokoulutuksessa tai edes sovellu sen perustehtävään ja tavoitteisiin? Toisella asteella lukiokoulutuksella ja ammatillisella koulutuksella on perustellusti toisistaan poikkeavat perustehtävät ja näin ollen mahdollisuus lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestämiseksi toisistaan erillään - mutta yhteistyötä tehden - on mahdollistettava myös tulevaisuudessa.

Lisäksi haluamme kiinnittää lausunnossamme huomiota seuraaviin asioihin:

- Toisella asteella resursoitava riittävästi opiskelun tukipalveluihin ja ohjauspalveluihin
- Onko yleissivistävään toisen asteen koulutukseen tulossa rahoitusuudistus? (vrt ammatillinen koulutus) Jos toisen asteen koulutuksen järjestäjätahoja on jatkossa oleellisesti nykyistä vähemmän, tulee varmistaa, että rahoitus on riittävä
- Lukion rooli osana yhdistyneitä järjestäjiä? Pystyykö yhdistelmähallinto palvelemaan molempien omia tehtäviä ja tarpeita riittävästi? Onko riski, että toinen jää toisen jalkoihin isoissa organisaatioissa? Samat tavoitteet ja tehtävät eivät aina palvele näitä molempia.
- Paikoin toisen asteen koulutuksenjärjestäjien yhtenäistyminen voi varmistaa monipuolisen koulutustarjonnan, mutta järjestäjien koon kasvattaminen ja niiden määrän vähentäminen itseisarvoisesti ei automaattisesti lisää koulutuksen laatua. Joskus ratkaisuksi riittää aitoa yhteistyötä synnyttävien toimintamallien sinnikäs ja pitkäjänteinen vahvistaminen: hallinnollinen yhdistäminen ei synnytä automaattisesti yhteistyötä, vaikka säästääkin ehkä taloudessa.
- Yhdistymisessä riski, ettei aitoa yhteistyötä pääse syntymään: on ammatillinen ja sen tavoitteet ja on lukiokoulutus ja sen tavoitteet
- Digitaalisen oppimisen kansallinen kehittäminen monipuolisesti tukemaan oppimista ja tutkintojen loppuunsaattamista on kannatettavaa

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

-

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

-

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Selonteon tekstissä vapaan sivistystyön tehtävä nähdään aika pragmaattisena. Kuvauksessa katsotaan pikemminkin taakse ja nykyhetkeen kuin tulevaan. Vapaan sivistystyön tehtävä on vastata ajan haasteisiin ja tässä ajassa korostuu erityisesti tulevaisuus ja kestävyysnäkökulmat. Tekstissä mainitaan yleissivistys, mutta sivistys käsitteenä ei nouse esiin! Kokonaisvaltainen ja kaikkea osaamista läpäisevä sivistys pitäisi olla vapaan sivistystyön ensisijainen tavoite. Sivistys vahvistaa tulevaisuuslukutaitoa /orientaatiota, hyvinvointia ja resilienssiä. Kestävän kehityksen näkökulma viittaa Agenda 2030 tavoitteisiin, kun sen pikemminkin pitäisi korostaa vapaan sivistystyön hengessä ekososiaalista ja/tai planetaarista sivistystä.

Vapaa sivistystyön tehtävissä voisi näkyä selkeämmin vaihtoehtojen tarjoaminen ja myös vallitsevien toimintamallien haastaminen/kyseenalaistaminen. Ketteränä toimijana vapaalla sivistystyöllä on mahdollisuus tarttua heikkoihin signaaleihin ja siten osalta uudistaa koulutusjärjestelmää.

Lisäksi haluamme kiinnittää lausunnossamme huomiota seuraaviin asioihin:

- Vapaassa sivistystyössä saavutetun osaamisen tunnistaminen, tunnustaminen ja vieminen Koski-tietovarantoon on kannatettava tavoite.
- Riittävä rahoitus on turvattava maahanmuuttajien kotouttamissuunnitelman mukaiseen luku- ja kirjoitustaidon koulutukseen ja muun kotouttavan koulutuksen järjestämiseen.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

-

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Riittävä opetus-, ohjaus- ja muun henkilöstön peruskoulutus kansallisesti on turvattava. Koulutuksen keskittyminen vain harvoin kasvukeskuksiin voi johtaa siihen, että tietyille alueille pätevää henkilöstöä on yhä vaikeampaa saada. Miten tuetaan monipuolisin opetusratkaisuin (digitaaliset ratkaisut huomioiden) laadukas henkilöstön perus- ja täydennyskoulutus valtakunnallisesti?

Koulutusalan peruskoulutuksen houkuttelevuudesta tulee huolehtia. Koulutusten maine on toistaiseksi korkea, mutta ala on myös saanut mediassa paljon kriittistä huomiota, mikä voi pitkällä aikavälillä heikentää alan houkuttelevuutta. Moniääninen keskustelu on ehdoton edellytys myös kasvatusalalla, mutta kriittisen äänen rinnalle tarvitaan myös vahvistavaa ja hyvää korostavaa tutkimusperusteista aktiivista yhteiskunnallista viestintää ja keskustelua.

Peruskoulutuksen ja täydennyskoulutuksen siltaamisesta ja jatkumosta on huolehdittava, mutta tätä ei tule tehdä niin, että myös täydennyskoulutus keskittyy isojen kasvukeskusten harvojen toteuttajien käsiin. Täydennyskoulutuksessa yhdistyy tutkimusperusteisuus ja käytännön osaaminen. Vaikuttavaa ja onnistunutta peruskoulutukseen kytkeytyvää täydennyskoulutusta voivat tarjota hyvin monenlaiset toimijat. Jos sekä peruskoulutus että täydennyskoulutus keskittyy yliopistoille, maantieteellinen kattavuus ja kentän moninaisen osaamisen näkyminen täydennyskoulutuksessa voi heikentyä nykyisestä.

On myös tunnistettava, että vaikka kasvatusta ja opetushenkilöstölle on tarjolla melko runsaasti täydennyskoulutusta, mahdollisuudet irrottautua koulutukseen työpäivän aikana ja työn ohessa ovat hyvin rajalliset. Mitä kaikkia tapoja olisi tukea peruskoulutuksen jälkeistä osaamisen kehittämistä työn ohessa? Mentorointi ja tutorointi, kevennetty työaika, sijaiskustannusten kattaminen, veso-toimintamallinen kehittäminen edelleen jne.

“Muutoksista johtuen Suomessa on lähitulevaisuudessa hallitusti suunnattava opettajankoulutuksen ja muun henkilöstön koulutuksen painopisteitä uudestaan.” >> Tämä kohta ei konkretisoidu luvussa oikein mitenkään. Mitkä nykyisistä painopisteistä on uudestaan suunnattavia/hylättäviä ja mitä mahdolliset vanhaa korvaavat uudet painopisteet ovat?

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

-

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

-

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

-

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

-

**Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät.
Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat**

-

Luostarinen Aki
Mikkelin kaupungin liitelaitos Otavia